

PRVO POGLAVLJE

Uvod: Moj nestali

— Tata.

Ovo je bio moj stariji sin Luis, tada jedanaestogodišnjak.

— Da?

Moj tata bi rekao “Daaaaa?” — glasom koji se ugibao, pokazujući blagu ali uvek prisutnu razdraženost. Jednom sam ga pitao zašto to radi, a on je rekao, “Pa već sam ovde, zar ne?” Za njega je međuigra “Tata-Da?” očigledno bila suvišna, jer smo bili zajedno u istoj sobi i vodili smo nekakav razgovor, ma koliko površan (i nezanimljiv, sa njegove tačke gledišta) on bio. Shvatao sam šta hoće da kaže; ali pet minuta kasnije bih uhvatio sebe kako kažem “Tata”. A onda bih se napregao da izdržim udar potvrdnog odgovora velike žestine. Te navike sam se otresao tek u tinejdžersko doba. Deci treba malo vremena da privuku pažnju dok se misao oblikuje.

Odlomak koji sledi je iz *Sviđa mi se ovde*, Kingzlijevog trećeg romana, najsličnijeg stvarnom životu:

“Tata.”

“Da?”

“Koliko je velik brod na kome plovimo u Portugal?”

“Stvarno ne znam. Prilično velik, pretpostavljam.”

“Velik kao kit ubica?”

“Šta? O, da, lako je moguće.”

“Velik kao plavi kit?”

“Da, naravno, velik kao bilo kakav kit.”

“Veći?”

“Da, mnogo veći.”

“Koliko mnogo veći?”

ISKUSTVO

MARTIN EJMIS

S engleskog preveo Uroš Vasiljević

“Nemoj ti da se brineš koliko je veći. Samo je veći, to je sve što mogu da ti kažem.”

Sledi pauza, a onda se razgovor nastavlja:

...”Tata.”

“Da?”

“Kad bi dva tigra skočila na plavog kita, da li bi mogli da ga ubiju?”

“E, vidiš, to ne bi moglo da se desi. Kad bi kit bio u moru, tigrovi bi se odmah udavili, a kad bi kit bio...”

“Ali šta ako ipak skoče na kita?”

...”O, Bože. Pa, valjda bi tigrovi na kraju ubili kita, ali bi im trebalo mnogo vremena.”

“Koliko bi trebalo jednom tigru?”

“Još više. Sad više neću da odgovoram na pitanja o kitovima ili tigrovima.”

“Tata.”

“Jao, šta je sad, Dejvide?”

“Kad bi dve morske zmije...”

Kako se samo dobro sećam tih neizmerno podsticajnih ćaskanja. A ni moji tigrovi nisu bili baš obični tigrovi: bili su to sabljasti tigrovi. A gladijatorske borbe koje sam smišljao bile su mnogo složenije nego što bi se moglo pomisliti na osnovu romana *Sviđa mi se ovdje*. Kad bi dva udava, četiri barakude, tri anakonde i džinovska sipa... Mora da sam tada imao pet ili šest godina.

358

Kada se osvrnem unazad, shvatam da su ova pitanja budila najdublje strahove moga oca. Kingzli, koji je odbijao da vozi i odbijao da leti, kome nije bilo lagodno samom u autobusu, vozu ili liftu (ili u kući, kada padne mrak), nije baš bio obožavatelj brodova — a ni morskih zmija. Osim toga, nije želeo da ide u Portugal, niti bilo gde drugde. Na to putovanje su ga prisilili uslovi nagrade “Somerset Mom” — “naređenje za deportaciju”, tako ju je nazvao u pismu Filipu Larkinu (“primoran da odem u inostranstvo, dođavola, primoran, čoveče”). Nagradu je dobio za svoj prvi roman *Srećni Džim*, objavljen 1954. Dvadeset godina kasnije dobiću je i ja.

Roman *Dosije o Rejčel* pojavio se sredinom novembra 1973. Dvadeset i sedmog decembra uveče, moja rođaka Lusi Partington, koja je odsela kod svoje majke u Gloucestershiru, odvezla se u Čeltnem da poseti svoju staru prijateljicu Helen Render. Lusi i Helen su provele veče pričajući o svojoj budućnosti; sastavile su prijavno pismo

za Kortoldov institut¹ u Londonu, jer se Lusi nadala da će tamo nastaviti studije srednjovekovne umetnosti. Rastale su se u 10 i 15. Do autobuske stanice bilo je tri minuta hoda. Nikada nije poslala to pismo i nikada nije ušla u autobus. Imala je dvadeset i jednu godinu. A prošla je još dvadeset i jedna godina pre nego što je svet saznao šta joj se dogodilo.²

— Tata.

— Da?

Luis i ja smo bili u kolima — mestu tolikih razgovora između roditelja i dece; to se dešavalo posle nekog vremena, kada Šoferske Godine počnu da se pružaju ispred vas poput autostrade.

— Ako se ništa drugo ne bi promenilo kad ne bi bio slavan, da li bi još uvek želeo da budeš slavan?

Dobro izvedeno pitanje, pomislih. Zna on da je slava neophodni nusproizvod sticanja čitalaca. Ali osim toga? Šta? Slava je bezvredna roba. Pokatkad će vam obezbediti nešto posebnog tretmana, ako je to ono što vas zanima. Takođe će vam obezbediti daleko приметniju količinu neprijateljske znatiželje. To mi ne smeta — ali ja sam ipak poseban slučaj. Ono što me izdvaja i čini podobnim za slavu takođe me čini imunim na nju. Jednom rečju — Kingzli.

359

— Ne bih rekao, odgovorih ja.

— Što?

— Zato što udara u glavu.

A on me je slušao, klimajući glavom.

Pričalo se da svako u sebi nosi roman. I ja sam verovao u to, i na neki način još verujem. Ako ste romanopisac morate verovati u to, jer to vam je deo posla: veliki deo vremena pišete prozu koju drugi ljudi nose u sebi. Ipak, baš sada, 1999, verovatno biste bili primorani da posumnjate u osnovnu premisu: ono što ovih dana svako nosi u sebi nije roman, već memoari.

Živimo u doba masovne pričljivosti. Svi pišemo, ili bar pričamo: memoari, apologija, kratka biografija, krik iz srca. Ništa se, za sada, ne može takmičiti sa isku-

¹ *The Courtauld Institute of Art*, ime je dobio po jednom od osnivača Semjuelu Kortoldu (*Samuel Courtauld*, 1876–1947), britanskom industrijalcu i kolekcionaru umetničkih dela — *prim. prev.*

² Lusi je postala žrtva serijskog ubice Freda Vesta — *prim. prev.*

stvom — toliko je bespogovorno autentično, i toliko je obilato i demokratski raspodeljeno. Iskustvo je jedina stvar koju svi u jednakoj meri delimo, i to svako oseća. Okružuju nas posebni slučajevi, posebni razlozi, u atmosferi gde je svako slavan. Ja sam romanopisac, obučen da koristim iskustvo u druge svrhe. Zašto bih ispričao priču svog života?

To radim jer je moj otac sada mrtav, a ja sam uvek znao da ću morati da čuvam uspomenu na njega. On je bio pisac, i ja sam pisac; osećam nešto poput dužnosti da opišem naš slučaj — književni kuriozitet koji je takođe samo još jedan primer oca i sina. To će iziskivati udovoljavanje nekim mojim lošim navikama. Pominjanje poznatih imena je neizbežno jedna od njih. Ali ja na neki način toj navici udovoljavam još otkad sam prvi put rekao “Tata”.

To radim jer osećam iste porive koje i svi drugi osećaju. Hoću da kažem pravu istinu (toliko ovoga je već prisutno u javnosti), i da konačno govorim bez izveštačnosti. Mada ne i bez formalnosti. Problem sa životom (smatraće romanopisac) jeste njegova bezobličnost, njegova glupava fluidnost. Pogledajte ga: ima tanak zaplet, obično je bez teme, sentimentalna i neminovno banalna. Dijalog je loš, ili barem veoma neujednačen. Zapleti su ili predvidivi ili senzacionalistički. I uvek ima isti početak i isti kraj... Moji organizacioni principi, stoga, potiču iz jednog unutrašnjeg poriva i iz romanopišćeve zavisnosti od uviđanja paralela i primećivanja veza. Moj metod, plus korišćenje fusnota (da bi se očuvalo bočno grananje misli), trebalo bi da pruži jasan pogled na geografiju uma jednog pisca. Ako rezultat toga ponekad deluje isprekidano, nepovezano, kreni-stani, itd., onda jedino mogu da kažem da to tako izgleda sa moje strane pisaćeg stola.

360

A radim to i zato što mi je nametnuto. Video sam ono što možda nijedan pisac ne bi ikada trebalo da vidi: ono mesto u podsvesti odakle dolaze moji romani. Ne bih mogao da natrčim na njega bez pomoći sa strane. A i nisam. Pročitao sam o tome u novinama...

Neko više nije ovde. Ta posrednička prilika, otac, čovek koji stoji između sina i smrti, nije više ovde i ništa više neće biti isto. On je nestao. Ali ja znam da je to obična stvar; sve što živi mora umreti, odlazeći kroz prirodu u večnost. Moj otac je izgubio svog oca, i moja deca će izgubiti svog, i njihova će deca (izuzetno je naporno razmišljati o ovome) izgubiti svog.

Na polici pored svog pisaćeg stola držim jedan mali dvostrani stalak u kome stoje dve fotografije. Jedna je crno-bela i veličine za pasoš: prikazuje učenicu, tinejdžerku, u džemperu sa V izrezom, košulji, sa kravatom. Duga smeđa kosa sa razdeljkom po sredini, naočari, nagoveštaj osmeha. Iznad svoje glave je napisala, velikim

slovima: nepoželjni tuđinac. Ovo je Lusi Partington... Druga fotografija je u boji: pokazuje detence u tamnoj haljini na cvetove, nabranoj na grudima, sa kratkim pufnastim rukavima i ružičastim porubom. Ima lepu plavu kosu. Osmeh joj je čedan: odražava zadovoljstvo, ali tiho zadovoljstvo. Ovo je Dilajla Sil.³

Fotografije držim zajedno, i skoro dvadeset godina lica sa njih su živela zajedno u dubini mog sećanja. Jer one su, ili su bile, moje nestale.

Pismo iz škole

Sussex tutors
55 Marine Parade
Brighton, Sussex
23. okt. [1967]

Najdraži tata i Džejn,

361 Puno vam hvala na pismu. Eto, izgleda da svi radimo kao jebene budale. Ja kao da ludački osciliram između drske vere u sebe i cmizdrave depresije; sa engleskim je sve u redu, ali nalazim da je latinski težak, dosadan, i da ne pruža nimalo zadovoljstva. Bilo bi baš bez veze da mi on zezne prijemni ispit za Oksford. Na njega potrošim oko dva-tri sata dnevno, ali osećam bolan nedostatak osnovnog znanja — pošto nisam jedan od onih malih skotova koji počnu da recituju “*amo, amas, amat*” čim napune osamnaest meseci. Ipak, lektira (“Eneida” knj. 2) prilično je sjajna, pa ako uspem da se probijem kroz to sa dovoljnom marljivošću, trebalo bi da taj deo *O-level*⁴ ispita prođem okej.

G. Arda je ocenio da je najbolji plan za prijemni za Oksford odabrati oko šest tipova i naučiti ih prilično temeljno, a ne gubiti vreme učeći pomalo o svakome. Ja sam odabrao: Šekspira, Dona i Marvela, Kolridža i Kitsa; Džejn Ostin; [Vilfreda] Ouena; Grina; a možda ću još i matorog Jejtisa. Stvarno uživam u engleskom ali moram reći da mi dođu trenuci kad neodoljivo želim nešto drugo čime bih se zanimao. Mogućnost da predajem izgubila je privlačnost jer znači da bih se bavio istim stvarima u sledeće četiri godine bez dužeg odmora. Nadam se da ne mislite da sam se

3 *Delilah Seale*, Martinova vanbračna kćerka, za čije je postojanje saznao kada je njoj bilo 17 godina — *prim. prev.*

4 *O-level (Ordinary Level)*, ispit za sticanje dilopme o srednjoškolskom obrazovanju — *prim. prev.*

ohladio naspram engleske književnosti, jer mi se dešava da budem obuzet žarkom željom da čitam u velikim količinama. U poslednjih nekoliko dana u Londonu pročitao sam *Midlmarč*⁵ (za tri dana), *Proces* (Kafka je jebena budala — za jedan dan) i *Suštinu stvari*⁶ (za jedan dan), a čak i ovde stižem da pročitam nekoliko romana nedeljno (plus dosta poezije). Samo što sam malo iznerviran time što se bavim sve vreme istim idejama — ali ne bih rekao da je to nešto što malo očinskog (ili maćehinskog) pridikovanja ne bi moglo da promeni. Žao mi je što vam dosađujem, a to je verovatno samo prolazna faza — možda mi čak i razvija karakter, ko zna.

Smatram dobrim primerom tvog integriteta, Džejn, što si me upozorila na nedostatke Nešvila. Koliko god da bih voleo da vas vidim oboje, ipak se čini da ću suviše biti zauzet započinjući više stvari odjednom i izigravajući mirođiju u svakoj čorbi (siguran sam da bi Džejn mogla ovo da prilagodi jednoj od svojih uskovitlanih mešanih metafora) da bih mogao da oputujem na pune dve-tri nedelje. Možda ću imati razgovor na Oksfordu tek 20. decembra, a raznorazni odgovori mogu da počnu da stižu već 1. januara. To će me, uz činjenicu da je televizija u SAD jedna, što predstavlja strahovitu prepreku, sprečiti da dođem. Šteta, jer bih zaista voleo da vas vidim oboje.

Viđam se sa mladim Brusom prilično redovno, ali, čini se, ne dovoljno redovno da bi on uspeo da se snabde dovoljnim zalihama ribljih kolača za moje posete. Ipak, izgleda da je u dobroj formi... Baš je predvidljivo što me ta reč poput zvona vraća izostavljenim subjektima u latinskom, proznim konstrukcijama, i inim trivijalnostima.

Molim vas pišite uskoro, užasno mi nedostajete oboje,

Voli vas,
Mart x x x

P.S. Prenesite moje srdačne pozdrave Karen — sa te strane nema tužnog kajanja jer, koliko mogu da se setim, ona bi trebalo da je do sada visoka oko tri metra.

P.P.S. Kad razmislim o tome, smatram da je *Midlmarč* JEBENO dobar — Džejn Ostin + strast + dimenzija. Odlično. Voli vas Mart.

Izvornik: Martin Amis: *Experience: A Memoir*, Chapter One, Introductory: My Missing,
www.bookbeat.searchbeat.com/titles/experience-a-memoir-excerpt.htm

5 George Eliot, *Middlemarch* — prim. prev.

6 Graham Greene, *The Heart of the Matter* — prim. prev.